DOI: 10.31648/sp.12629

Celina Siermińska-Warczak
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
ORCID: 0000-0002-1823-6658
celinasw@ukw.edu.pl

Prawo do świadczenia pielęgnacyjnego w związku ze sprawowaniem opieki nad pasierbem

Wstęp

W dniu 1 stycznia 2024 r. weszła w życie nowelizacja przepisów ustawy o świadczeniach rodzinnych[1], dotycząca zasad ustalania prawa do świadczenia pielęgnacyjnego[2]. Zmiana ta wiązała się z wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego nowego rodzaju świadczenia – świadczenia wspierającego, które, w przeciwieństwie do świadczenia pielęgnacyjnego, jest skierowane do osób z niepełnosprawnościami, mającymi największe trudności w samodzielnym funkcjonowaniu, a nie do ich opiekunów. Wprowadzone zmiany realizują również wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 października 2014 r., sygn. akt K 38/13[3], w którym Trybunał zakwestionował konstytucyjność przepisów różnicujących prawo do wsparcia ze względu na datę powstania niepełnosprawności.

Ustawodawca, nowelizując przepisy określające zasady przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego, zrezygnował z dotychczasowego podziału osób uprawnionych do otrzymania tego świadczenia na dwie grupy, przyjmując, że każdy z podmiotów wymienionych w art. 17 ust. 1 u.ś.r., tj. 1) matka albo ojciec; 2) inne osoby, na których zgodnie z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego[4] ciąży obowiązek alimentacyjny, a także małżonkowie;

[1] Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1208 z późn. zm.), dalej jako u.ś.r.

[2] Nowelizacja wprowadzona ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o świadczeniu wspierającym (Dz.U. poz. 1429 z późn. zm.).

[3] OTK-A 2014, Nr 9, poz. 104.

[4] Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 236), dalej jako k.r.o.

3) opiekun faktyczny dziecka[5]; 4) rodzina zastępcza, osoba prowadząca rodzinny dom dziecka, dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej, dyrektor regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej albo dyrektor interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego, mogą otrzymać świadczenie pielęgnacyjne. Warunkiem jest, aby taka osoba sprawowała opiekę nad osobą w wieku do ukończenia 18. roku życia, legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności, łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Analizując katalog podmiotów obecnie uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego, może budzić wątpliwości fakt, czy tego rodzaju świadczenie – na podstawie art. 17 ust. 1 pkt 2 u.ś.r. – może zostać przyznane również ojczymowi lub macosze z tytułu opieki sprawowanej nad pasierbem, jako osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, a jeżeli tak, to w jakim zakresie organy administracji publicznej zobowiązane są prowadzić postępowanie wyjaśniające.

Podejmując próbę udzielenia odpowiedzi na to pytanie, zasadne jawi się zestawienie obecnych regulacji dotyczących zasad przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego z tymi obowiązującymi w poprzednim stanie prawnym wraz z utrwalonym na ich gruncie orzecznictwem sądów administracyjnych, a także przeprowadzenie analizy charakteru obowiązku, o którym mowa w art. 144 § 1 k.r.o., polegającego na spełnianiu przez ojczyma lub macochę świadczeń alimentacyjnych na rzecz pasierba, jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego.

Świadczenie pielęgnacyjne przed dniem 1 stycznia 2024 r.

Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 17 u.ś.r. świadczenie pielęgnacyjne przysługiwało matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, jeżeli nie podejmowali lub rezygnowali z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności, przy czym przyznanie tego świadczenia uzależnione było od spełnienia kryterium dochodowego rodziny. Ten krąg podmiotów, do których było adresowane świadczenie pielęgnacyjne, został z dniem 2 stycznia 2009 r. poszerzony i objęto nim także

[5] Zgodnie z art. 3 pkt 14 u.ś.r. pod tym pojęciem należy rozumieć osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeżeli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka.

inne osoby, na których ciąży obowiązek alimentacyjny zgodnie z przepisami k.r.o.[6] Powyższa zmiana stanowiła wykonanie wyroków Trybunału Konstytucyjnego z 18 lipca 2008 r., sygn. akt P 27/07[7] i z 22 lipca 2008 r., sygn. akt P 41/07[8], którymi uznano za sprzeczne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej[9] pominięcie wśród osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego innych członków rodziny, na których spoczywa obowiązek alimentacyjny, sprawujących opiekę nad niepełnoletnim, niesprawnym członkiem rodziny, a także nad innym członkiem rodziny wymagającym opieki. Jak zauważa Barbara K. Godlewska-Bujok, wymóg, aby osoba świadcząca opiekę była obciążona w stosunku do podopiecznego obowiązkiem alimentacyjnym, przyjmowano w każdej z kolejnych regulacji prawnych i mimo wielokrotnych nowelizacji u.ś.r. ustawodawca od warunku tego nigdy nie odstąpił[10].

Od 1 stycznia 2010 r. przy ustalaniu prawa do świadczenia pielęgnacyjnego przestało obowiązywać kryterium dochodowe[11]. Jednocześnie wskazano na zasady ustalania kręgu osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego i dodano ust. 1a do art. 17, zgodnie z którym osobie innej niż spokrewniona w pierwszym stopniu, na której ciąży obowiązek alimentacyjny, przysługuje świadczenie pielęgnacyjne, w przypadku gdy nie ma osoby spokrewnionej w pierwszym stopniu albo gdy osoba ta nie jest w stanie sprawować opieki. W związku z gwałtownym wzrostem liczby osób ubiegających się o świadczenie pielęgnacyjne, z uwagi na zniesienie kryterium dochodowego warunkującego prawo do świadczenia pielęgnacyjnego (w 2011 r. liczba osób uprawnionych zwiększyła się o 100%), a także mając na uwadze, że wśród grupy świadczeniobiorców, którzy uzyskali prawo do świadczenia pielęgnacyjnego po 2010 r. w wyniku rozszerzenia katalogu osób uprawnionych do tego świadczenia, aż 83% były to osoby inne niż rodzice dzieci niepełnosprawnych, a znaczna część z nich stanowiła krąg osób nadużywających pomocy finansowej ze strony państwa[12], konieczne było inne określenie warunków przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego, aby środki z budżetu państwa były

---

[6] Zmiany wprowadzone ustawą z dnia 17 października 2008 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 223, poz. 1456), art. 1 pkt 8.

[7] OTK-A 2008, Nr 6, poz. 107.

[8] OTK-A 2008, Nr 6, poz. 109.

[9] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

[10] B.K. Godlewska-Bujok, *Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Komentarz*, Warszawa 2014, komentarz do art. 17.

[11] Zmiana wprowadzona ustawą z dnia 19 listopada 2009 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z realizacją wydatków budżetowych (Dz.U. z 2009 r., Nr 219, poz. 1706 z późn. zm.), art. 13 pkt 1c.

[12] Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 724, Sejm VII kadencji, https://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=724 (data dostępu: 10.04.2026).

kierowane do adresatów rzeczywiście sprawujących opiekę nad bliskimi osobami niepełnosprawnymi i wymagającymi takiego wsparcia.

W tym celu od 1 stycznia 2013 r.[13] m.in. doprecyzowano katalog osób uprawionych do świadczenia pielęgnacyjnego. I tak, świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej przysługiwało matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, a także innym osobom, na których zgodnie z przepisami k.r.o. ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności. Osoby, na których ciążył obowiązek alimentacyjny, inne niż spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki, mogły jednak uzyskać świadczenie pielęgnacyjne po spełnieniu dodatkowych warunków. Było to możliwe gdy: rodzice osoby wymagającej opieki nie żyli, zostali pozbawieni praw rodzicielskich, byli małoletni lub legitymowali się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, gdy nie było innych osób spokrewnionych w pierwszym stopniu, były małoletnie lub legitymowały się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, a także gdy nie było opiekuna faktycznego dziecka albo osoby będącej rodziną zastępczą spokrewnioną lub legitymowali się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności[14]. Katalog ten nie uległ zmianie przez 11 lat, aż do 31 grudnia 2023 r.

Na gruncie przywołanych regulacji pojawiały się jednak problemy, których próbę rozstrzygnięcia podejmowały sądy administracyjne. Pierwszy z problemów, istotny z punktu widzenia prowadzonej analizy, który pojawił się przed 1 stycznia 2013 r., dotyczył tego, czy o świadczenie pielęgnacyjne może się skutecznie ubiegać osoba niewymieniona w art. 17 ust. 1 u.ś.r., której nie obciąża obowiązek alimentacyjny względem pełnoletniego członka rodziny, legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu znacznym, która nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad tym niepełnosprawnym członkiem rodziny. Sądy administracyjne w tej kwestii prezentowały rozbieżne linie orzecznicze.

Pierwsza z nich opierała się na prokonstytucyjnej wykładni przepisów art. 17 ust. 1 i 1a u.ś.r., uwzględniającej zasadę równości wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, opowiadając się za przyznaniem uprawnienia do świadczenia pielęgnacyjnego osobom opiekującym się niepełnosprawnymi spokrewnionymi w dalszym stopniu[15]. W sprawach tych chodziło o przyznanie

[13] Ustawa z dnia 7 grudnia 2012 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1548).

[14] Por. art. 17 ust. 1a u.ś.r.

[15] Wyroki WSA w Łodzi: z 22 września 2010 r., sygn. akt II SA/Łd 582/10, Lex nr 755841; z 25 listopada 2011 r., sygn. akt II SA/Łd 943/11, Lex nr 1129376; z 28 lutego 2012 r., sygn. akt II SA/Łd 33/12, Lex nr 1123284; wyrok WSA w Lublinie z 12 października 2010 r., sygn. akt II SA/Lu 593/10, Lex nr 753905; wyrok WSA w Białymstoku z 20 stycznia 2011 r., sygn. akt II SA/Bk 776/10, Lex

świadczenia osobom opiekującym się: siostrzenicą, bratanicą, bratankiem, siostrą babki, stryjem i powinowatą (synową), mimo że na opiekunach nie ciążył obowiązek alimentacyjny w rozumieniu przepisów k.r.o. Ponadto w odniesieniu do zstępnych rodzeństwa sądy powoływały się na przepisy art. 934 i 935 § 1 Kodeksu cywilnego[16], zaliczające te osoby do kręgu ustawowych spadkobierców. Analogiczne stanowisko prezentował również Naczelny Sąd Administracyjny, który podkreślał, że inną osobą uprawnioną do świadczenia jest nie tylko spokrewniona w pierwszym stopniu czy kolejnym, na której ciąży obowiązek alimentacyjny, ale także każda spokrewniona, na której obowiązek ten nie ciąży, tj. będąca członkiem rodziny rozumianej tradycyjnie[17].

Zgodnie z drugą linią orzeczniczą prezentowaną równolegle zarówno przez wojewódzkie sądy administracyjne[18], jak i Naczelny Sąd Administracyjny[19] przyjmowano, że nie jest dopuszczalna wykładnia cytowanych przepisów inna niż gramatyczna. W wyrokach tych sądy akcentowały, że uwzględniając zmiany dokonane w wyniku nowelizacji przepisu art. 17 u.ś.r., która precyzyjnie wyznacza krąg osób uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego, sądy administracyjne nie mają kompetencji do zastępowania, w drodze wykładni prokonstytucyjnej, ustawodawcy w tworzeniu nowej normy prawnej ani do orzekania o zgodności z Konstytucją RP przyjętego rozwiązania ustawowego, polegającego na nieobjęciu aktem normatywnym innych osób.

Ostatecznie zagadnienie to zostało rozstrzygnięte uchwałą 7 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I OPS 5/13[20], w której stwierdzono, że osobie, której nie obciąża obowiązek alimentacyjny względem pełnoletniego członka rodziny legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności w stopniu znacznym i która nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad tym niepełnosprawnym członkiem rodziny, w stanie prawnym przed dniem 1 stycznia 2013 r. nie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne na podstawie art. 17 ust. 1 i 1a u.ś.r. W uchwale tej przesądzono, że krąg uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego wyznacza k.r.o., a dalszym krewnym pomoc przysługuje tylko wówczas, gdy niepełnosprawny nie ma innej osoby

---

nr 736470; wyrok WSA w Poznaniu z 27 stycznia 2011 r., sygn. akt II SA/Po 821/10, Lex nr 953379; wyrok WSA w Warszawie z 15 lutego 2012 r., sygn. akt VIII SA/Wa 982/11, Lex nr 1116655.

16 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071 z późn. zm.).

17 Wyroki NSA: z 10 lutego 2011 r., sygn. akt I OSK 1873/10, Lex nr 990201; z 18 lipca 2012 r., sygn. akt I OSK 198/12, ONSAiWSA 2013, Nr 4, poz. 69; z 25 stycznia 2013 r., sygn. akt I OSK 1407/12, Lex nr 1360796.

18 Wyrok WSA w Poznaniu z 27 stycznia 2011 r., sygn. akt II SA/Po 821/10, Lex nr 953379; wyrok WSA we Wrocławiu z 15 lutego 2012 r., sygn. akt IV SA/Wr 775/11, Lex nr 1139688.

19 Wyroki NSA: z 9 lutego 2011 r., sygn. akt I OSK 1710/10, Lex nr 1070776; z 10 maja 2012 r., sygn. akt I OSK 2149/11, Lex nr 1404101; z 9 sierpnia 2012 r., sygn. akt I OSK 329/12, Lex nr 1386382.

20 ONSAiWSA 2014, Nr 3, poz. 36.

spokrewnionej w pierwszym stopniu lub gdy nie może ona sprawować nad nim opieki.

Do powyższej uchwały 7 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego odwoływała się część sądów administracyjnych, rozstrzygając inny problem, który pojawił się na gruncie regulacji obowiązujących od 1 stycznia 2013 r. Chodziło o dopuszczalność przyznania świadczenia pielęgnacyjnego ojczymowi (macosze) w związku z opieką sprawowaną nad pasierbem (pasierbicą) albo odwrotnie. Rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych w tym zakresie pojawiały się jednak aż do uchylenia powołanych przepisów art. 17 ust. 1 i ust. 1a u.ś.r. z dniem 31 grudnia 2023 r. Problem ten, mimo zmiany treści obowiązujących regulacji, pozostaje aktualny również obecnie.

Stosunek alimentacyjny między ojczymem lub macochą a pasierbem

Stosunek alimentacyjny między ojczymem (lub macochą) a pasierbem określany jest w literaturze przedmiotu jako stosunek pośrednio zależny, przez co należy rozumieć taką zależność, że najpierw dochodzi do powstania stosunku prawnego małżeństwa między ojczymem (lub macochą) a rodzicem małoletniego dziecka, następnie ze stosunku tego wynika stosunek powinowactwa między ojczymem (lub macochą) a pasierbem i wreszcie ze wspomnianego stosunku powinowactwa wynika stosunek alimentacyjny między ojczymem (lub macochą) a pasierbem[21].

Analizując dopuszczalność przyznania świadczenia pielęgnacyjnego ojczymowi lub macosze, a także pasierbowi przed dniem 1 stycznia 2024 r. sądy administracyjne prezentujące jedną z linii orzeczniczych podkreślały, że nie można normatywnego wyjątku uregulowanego w art. 144 § 1 zd. 2 i § 3 k.r.o., określającego roszczenie oświadczenie alimentacyjne, traktować jako obowiązku alimentacyjnego w rozumieniu przepisów k.r.o., do którego ustawodawca odesłał w art. 17 ust. 1 pkt 4 u.ś.r., skoro obowiązek alimentacyjny w przepisach tego kodeksu został unormowany odrębnie i normy dotyczące tego obowiązku stosuje się wobec świadczeń alimentacyjnych określonych w art. 144 § 1 i § 3 k.r.o. jedynie odpowiednio. Odpowiednie stosowanie dotyczy zatem tylko kwestii związanych z alimentacją w ramach przepisów k.r.o. i dlatego nie można uznać, aby oznaczało to nadanie świadczeniom alimentacyjnych charakteru obowiązku alimentacyjnego dla potrzeb stosowania przepisów spoza k.r.o., jeżeli w przepisach tych ustawodawca wyraźnie związał uprawnienie z obowiązkiem alimentacyjnym, a nie jedynie z odrębnie unormowanymi

[21] J.M. Łukasiewicz, *Alimentacja ojczyma (lub macochy) na rzecz pasierba*, „Prawo w Działaniu" 2021, nr 46, s. 154.

świadczeniami alimentacyjnymi[22]. Wskazywano na to, że o ile z przepisów wynika bezpośrednio, na kim ciąży obowiązek alimentacyjny, o tyle obciążenie zobowiązaniem alimentacyjnym z art. 144 k.r.o. zależy od orzeczenia sądu powszechnego. W konsekwencji do czasu wydania orzeczenia sądowego nie można mówić o obciążeniu obowiązkiem alimentacyjnym z mocy art. 144 § 2 k.r.o., a dalej nie zachodzi przesłanka z art. 17 ust. 1 pkt 4 u.ś.r., gdyż pasierba/ojczyma lub macochę nie obciąża obowiązek alimentacyjny zgodnie z przepisami k.r.o.[23] Z tym poglądem miała korespondować powołana uchwała 7 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9 grudnia 2013 r., sygn. akt I OPS 5/13, w której stwierdzono, że niedopuszczalne jest sądowe uzupełnianie ustawowego katalogu uprawnień socjalnych, gdyż przepisy art. 32 ust. 1 i art. 67 Konstytucji RP nie mogą być samoistnym źródłem roszczeń.

Równolegle kształtowała się jednak odmienna linia orzecznicza, w której zakwestionowano, jakoby obowiązek z art. 144 k.r.o., także w zakresie wskazania podmiotu zobowiązanego do alimentacji, kreowany był wyłącznie z mocy orzeczenia sądu albo że obowiązek ten ma charakter ułomny bądź subsydiarny, w konsekwencji uznając, iż dopuszczalne jest przyznanie świadczenia pielęgnacyjnego pasierbowi albo ojczymowi w związku z opieką sprawowaną odpowiednio nad pasierbem albo ojczymem[24]. Sądy w różny sposób podchodziły jednak do kwestii aktualizacji obowiązku alimentacyjnego pasierba czy ojczyma. W części orzeczeń[25] akcentowano konieczność zbadania, czy zaktualizowały się przesłanki z art. 17 ust. 1a u.ś.r., mając na uwadze, że obowiązek alimentacyjny ojczyma lub macochy winien być traktowany na równi z obowiązkiem rodziców dziecka, jednak nie może wyprzedzać obowiązku alimentacyjnego rodziców dziecka[26]. W jedynym z nowszych orzeczeń Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu[27] uznał natomiast, że obowiązek alimentacyjny z art. 17 ust. 1 pkt 4 u.ś.r. obejmuje także osoby wskazane w art. 144 § 1 i 2 k.r.o., przy czym ustalenie, że ojczym przyczyniał się do wychowania i utrzymania pasierba, a świadczenie alimentów na rzecz ojczyma jest uzasadnione zasadami współżycia społecznego, powinno nastąpić w toku postępowania administracyjnego. Jeszcze dalej poszedł Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku[28],

---

[22] Wyrok NSA z 15 listopada 2017 r., sygn. akt I OSK 786/17, Lex nr 2426934.

[23] Wyrok WSA w Gliwicach z 27 czerwca 2019 r., sygn. akt II SA/Gl 528/19, Lex nr 2698379; wyrok WSA w Krakowie z 14 grudnia 2022 r. sygn. akt III SA/Kr 818/22, Lex nr 3483863.

[24] Wyroki NSA: z 16 kwietnia 2020 r., sygn. akt I OSK 2947/19, Lex nr 3025618; z 2 marca 2022 r., sygn. akt I OSK 966/21, Lex nr 3335239.

[25] Wyroki NSA: z 9 marca 2012 r., sygn. akt I OSK 1982/11, Lex nr 1125345; z 2 marca 2022 r., sygn. akt I OSK 966/21, Lex nr 3335239.

[26] W wyrokach tych odwoływano się do uchwały SN z 4 kwietnia 1968 r., sygn. akt III CZP 27/68, ONSC 1969, Nr 1, s. 6.

[27] Wyrok z 6 maja 2024 r., sygn. akt II SA/Po 105/24, Lex nr 3722068.

[28] Wyrok z 14 marca 2019 r., sygn. akt II SA/Bk 620/18, Lex nr 2639623. Orzeczenie to dotyczyło specjalnego zasiłku opiekuńczego, ale rozważania pozostają aktualne również na tle świadczenia pielęgnacyjnego, ze względu na zbliżone przesłanki przyznawania tych świadczeń.

który wywiódł, że linia powinowactwa stanowi wierne odwzorowanie linii pokrewieństwa, a stopień powinowactwa, podobnie jak stopień pokrewieństwa, ustala się według liczby urodzeń i odpowiada on stopniowi pokrewieństwa małżonka powinowatego[29]. W konsekwencji powinowactwo stopnia pierwszego odpowiada zatem zawsze pokrewieństwu pierwszego stopnia, w związku z czym dzieci współmałżonka, niebędące wspólnymi dziećmi małżonków (tj. pasierbica i pasierb), są w stosunku do drugiego współmałżonka powinowatymi pierwszego stopnia w linii prostej. Tym samym, w ocenie Wojewódzki Sąd Administracyjny w Białymstoku, skoro zarówno syn, jak i pasierb – osoby wymagającej opieki – należą do odpowiadających sobie kręgów osób zobowiązanych do alimentacji, na obu z nich ciąży obowiązek alimentacyjny w równym stopniu. Taki pogląd powtórzył Wojewódzki Sąd Administracyjny w Bydgoszczy[30], który stwierdził, że ojczyma traktować należy jako zobowiązanego do alimentacji, tak jak jedno z rodziców.

Jak wcześniej wspomniano, od dnia 1 stycznia 2024 r. ustawodawca zrezygnował z podziału osób uprawnionych do otrzymania świadczenia pielęgnacyjnego na dwie grupy, przyjmując, że każdy z podmiotów wymienionych w art. 17 ust. 1 u.ś.r. może otrzymać świadczenie pielęgnacyjne. Warunkiem jest sprawowanie faktycznej opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem w wieku do ukończenia 18. roku życia, a także niewystępowanie żadnej z przesłanek negatywnych wskazanych w art. 17 ust. 5 u.ś.r.[31] Nie ulega przy tym wątpliwości, że w związku z uchyleniem od dnia 1 stycznia 2024 r. przepisu art. 17 ust. 1a u.ś.r., w przypadku gdy o świadczenie pielęgnacyjne ubiegają się inne niż matka albo ojciec osoby, na których zgodnie z k.r.o. ciąży obowiązek alimentacyjny, brak jest obecnie na gruncie prawa administracyjnego

---

[29] Pogląd ten został zaaprobowany przez G. Jędrejkę, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2019, Lex, komentarz do art. 144.

[30] Wyrok z 1 lutego 2022 r., sygn. akt II SA/Bd 923/21, Lex nr 3334140.

[31] Zgodnie z art. 17 ust. 5 u.ś.r., świadczenie pielęgnacyjne nie przysługuje, jeżeli: 1) osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego lub zasiłku dla opiekuna, o którym mowa w ustawie z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów; 2) osoba wymagająca opieki została umieszczona lub przebywa w domu pomocy społecznej, zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym, placówce zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, o której mowa w przepisach o pomocy społecznej, zakładzie karnym, zakładzie poprawczym, areszcie śledczym albo schronisku dla nieletnich; 3) osoba wymagająca opieki jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej; 4) na osobę wymagającą opieki inna osoba jest uprawniona za granicą do świadczenia na pokrycie wydatków związanych z opieką, chyba że przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego lub dwustronne umowy o zabezpieczeniu społecznym stanowią inaczej; 5) na osobę wymagającą opieki jest ustalone prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego, prawo do świadczenia pielęgnacyjnego lub prawo do zasiłku dla opiekuna, o którym mowa w ustawie z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów.

podstaw prawnych do badania przez organy pierwszeństwa osób zobowiązanych do alimentacji. Powyższe nie oznacza jednak, że bezwzględnie można przyjąć, iż na ojczymie lub macosze w każdym wypadku ciąży obowiązek alimentacyjny wobec pasierba, a w konsekwencji podmioty te zawsze będą mogły skutecznie ubiegać się o świadczenie pielęgnacyjne po spełnieniu pozostałych przesłanek, o których mowa w art. 17 ust. 1 u.ś.r.

Wśród przedstawicieli doktryny prawa rodzinnego już od początku obowiązywania k.r.o. toczy się dyskusja dotycząca charakteru i kolejności obowiązku nałożonego na ojczyma i macochę wobec pasierba, który jest uregulowany w z art. 144 § 1 k.r.o. Kwestia ta była także analizowana przez sądy administracyjne na gruncie przywoływanych spraw dotyczących przyznania świadczenia pielęgnacyjnego, gdy art. 17 ust. 1a u.ś.r. nakazywał badanie pierwszeństwa obowiązku alimentacyjnego, jeżeli o świadczenie pielęgnacyjne ubiegały się inne osoby niż spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą wymagającą opieki, na których zgodnie z k.r.o. ciąży obowiązek alimentacyjny. W związku ze zmianą stanu prawnego rozważania te nie zawsze będą jednak aktualne.

Zgodnie z art. 128 k.r.o. obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny), obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Tym samym tylko stosunek pokrewieństwa, a więc pochodzenie jednej osoby od drugiej, wyznacza treść obowiązku alimentacyjnego. Wyjątkiem jest rodzeństwo, wobec którego ustawodawca przesądza o istnieniu obowiązku alimentacyjnego, mimo że jedna osoba nie pochodzi od drugiej. Nadto dopuszcza się powstanie stosunku alimentacyjnego także między osobami niespokrewnionymi, w relacji ojczym (macocha) – pasierb oraz pasierb – ojczym (macocha). Zgodnie bowiem z art. 144 § 1 k.r.o. dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od męża swojej matki, niebędącego jego ojcem, jeżeli odpowiada to zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje dziecku w stosunku do żony swego ojca, niebędącej jego matką. Również mąż matki dziecka, niebędący jego ojcem, może żądać od dziecka świadczeń alimentacyjnych, jeżeli przyczyniał się do wychowania i utrzymania dziecka, a żądanie jego odpowiada zasadom współżycia społecznego. Takie samo uprawnienie przysługuje żonie ojca dziecka, niebędącej matką dziecka (art. 144 § 2 k.r.o.). Zgodnie zaś z art. 144 § 3 k.r.o. do obowiązku świadczeń przewidzianego w poprzedzających paragrafach stosuje się odpowiednio przepisy o obowiązku alimentacyjnym między krewnymi. Uzasadnieniem przyjęcia takiego rozwiązania jest założenie ustawodawcy, że w wyniku zawarcia małżeństwa z osobą posiadającą już dzieci między pasierbem (pasierbami) a macochą (ojczymem) wytwarza się podobna więź do więzi łączącej naturalne dziecko z rodzicem[32].

[32] S. Grzybowski, *Prawo rodzinne – zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 237.

Nadto zawieranie małżeństwa z osobą mającą już dzieci stanowi niejako podjęcie się obowiązku wspólnego wychowania i utrzymania dzieci, także tych dzieci, które mieli małżonkowie przed zawarciem małżeństwa[33].

Osią, wokół której prowadzono wśród przedstawicieli doktryny prawa rodzinnego dyskusje o kolejności obowiązku, o którym mowa w art. 144 k.r.o., były w szczególności dwie uchwały Sądu Najwyższego, wydane w krótkim odstępie czasu, formułujące niezgodne ze sobą dyrektywy interpretacyjne[34]. Aktualnie wyróżnić można trzy koncepcje w zakresie kolejności obowiązku alimentacyjnego, o którym mowa w art. 144 k.r.o.[35]

Pierwsza z nich uwzględnia dyrektywy z uchwały Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 1968 r., sygn. akt III CZP 27/68[36] i opiera się na założeniu, że ze względu na podobieństwo relacji faktycznych między ojczymem lub macochą a pasierbem do relacji między rodzicami a dziećmi, w typowych okolicznościach, do obowiązku między powinowatymi należy odnosić reguły kolejności dotyczące stosunków między rodzicami a dziećmi. Tym samym w zakresie kolejności obowiązku alimentacyjnego należy w zasadzie ojczyma lub macochę traktować jak rodziców, a pasierba jak dziecko[37]. Oznacza to, że ojczym lub macocha obowiązani są zaspokajać potrzeby pasierbów w kolejności właściwej dla stosunków między rodzicami a dziećmi, o ile potrzeby pasierbów nie są zaspokojone przez ich rodziców naturalnych, a obciążenie świadczeniami alimentacyjnymi ojczyma lub macochy pozostaje w zgodności z zasadami współżycia społecznego, co uzasadnia się koniecznością zapewnienia pasierbowi optymalnych warunków życia i rozwoju, z ewentualnym wykorzystaniem środków przymusu[38]. Z tego też względu uznaje się, że obowiązek alimentacyjny macochy lub ojczyma wobec pasierba wyprzedza obowiązek pozostałych krewnych[39]. O zgodności żądania przez pasierba świadczeń alimentacyjnych od ojczyma lub macochy z zasadami współżycia społecznego może świadczyć przykładowo to, że został on dobrowolnie przyjęty do rodziny, ojczym lub macocha umożliwili mu wspólne zamieszkanie, traktując go jako jej członka i stawiając się w ten sposób w roli

---

33 A. Kawałko, H. Witczak, [w:] M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2023, Lex, komentarz do art. 144.

34 Szerzej: A. Szlęzak, *Kolejność obowiązku alimentacyjnego art. 144 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1982, nr 4, s. 125–142.

35 K. Osajda, [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2017, Legalis, komentarz do art. 144; K. Pietrzykowski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2025, Legalis, komentarz do art. 144.

36 OSNC 1969, Nr 1, poz. 6.

37 B. Dobrzański, *Kolejność obowiązku alimentacyjnego między pasierbami a ojczymem i macochą*, „Palestra" 1970, nr 3, s. 49.

38 T. Domińczyk, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, komentarz do art. 144.

39 Ibidem.

rodziców, również w zakresie dostarczania mu środków wychowania i utrzymania[40].

Druga z koncepcji przyjmuje, że obowiązek alimentacyjny obciążający powinowatych ma charakter subsydiarny względem obowiązku alimentacyjnego ich krewnych, w związku z czym ojczym lub macocha względem pasierba oraz pasierb względem ojczyma lub macochy są obowiązani do alimentacji dopiero w ostatniej kolejności[41]. Wskazuje się nadto, że obowiązek alimentacyjny powinowatych powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma w ogóle osób zobowiązanych do alimentacji albo gdy te osoby nie są w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od nich alimentów na czas jest niemożliwe lub nadmiernie utrudnione[42].

Trzeci pogląd odwołuje się do uchwały Sądu Najwyższego z 28 maja 1968 r., sygn. akt III CZP 49/68[43], w której stwierdzono, że obowiązek alimentowania pasierba opiera się na zasadach współżycia społecznego i nie jest związany z kolejnością przewidzianą w art. 129 k.r.o. W uzasadnieniu tej uchwały podkreślono, że art. 144 § 3 k.r.o. należy rozumieć w tym sensie, iż odnosi się on do treści świadczeń alimentacyjnych, a nie do ich kolejności. Wyjaśniono także, że „tak elastyczne ujęcie obowiązku alimentacyjnego pasierba nie jest przypadkowe, lecz zamierzone przez ustawodawcę. (…) Ustawodawca, wprowadzając nowe, nie znane poprzednio roszczenie alimentacyjne pomiędzy pasierbami a ich ojczymem lub macochą, nie związał go z żadną określoną kolejnością, lecz podporządkował je wyłącznie zasadom współżycia społecznego, zezwalając sądowi na uwzględnienie lub oddalenie żądania alimentów opartego na art. 144 k.r.o., zależnie od okoliczności sprawy". Podsumowując powyższe rozważania, Sąd Najwyższy stwierdził, że tylko i wyłącznie zasady współżycia społecznego decydują o tym, czy mimo istnienia krewnych naturalnych zdolnych do dostarczenia środków utrzymania osobie poszukującej alimentów pasierb będzie również obciążony świadczeniami alimentacyjnymi.

Bez względu na przyjętą koncepcję co do momentu aktualizacji obowiązku, o którym mowa w art. 144 § 1 k.r.o., należy uznać, że obowiązek ten ma charakter obowiązku alimentacyjnego, który wynika z ustawy, a nie jest to obowiązek posiłkowy, kreowany wyłącznie na mocy orzeczenia sądu[44].

---

[40] J. Wierciński, [w:] J. Wierciński (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2014, Lex, teza 8.

[41] J. Gwiazdomorski, [w:] J.S. Piątowski (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 1007–1009.

[42] J. Strzebińczyk, *Udział powinowatych dziecka w jego utrzymaniu i wychowaniu według k.r.o.*, Wrocław 1985, s. 67.

[43] OSNC 1969, Nr 3, poz. 39

[44] G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2017, Lex, komentarz do art. 144; wyrok NSA z 2 marca 2022 r., sygn. akt I OSK 966/21, Lex nr 3335239.

Postępowanie w sprawie ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego dla ojczyma lub macochy

Jak wcześniej wspomniano, aby dana osoba mogła skutecznie ubiegać się o świadczenie pielęgnacyjne, musi na niej ciążyć obowiązek alimentacyjny wywodzony z k.r.o. Analiza charakteru obowiązku świadczenia ojczyma lub macochy wobec pasierba, o którym mowa w art. 144 § 1 k.r.o., przesądza o tym, że obowiązek ten może zostać potraktowany jako obowiązek alimentacyjny, mimo pewnych różnic w stosunku do obowiązku dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania krewnych w linii prostej oraz rodzeństwa, o którym mowa w art. 128 k.r.o. W konsekwencji co do zasady dopuszczalne będzie ustalenie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego ojczymowi lub macosze w związku z opieką sprawowaną nad pasierbem na podstawie art. 17 ust. 1 pkt 2 u.ś.r., jako innym osobom, na których zgodnie z przepisami k.r.o. ciąży obowiązek alimentacyjny.

Warunkiem przyznania takiego świadczenia będzie niewątpliwie sprawowanie opieki nad osobą w wieku do ukończenia 18. roku życia, legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Aby takie świadczenie mogło zostać przyznane, nie mogą również wystąpić negatywne przesłanki, o których mowa w art. 17 ust. 5 u.ś.r.

Mając na uwadze, że w doktrynie prawa rodzinnego, bez względu na przyjmowaną koncepcję w zakresie kolejności obowiązku alimentacyjnego ojczyma lub macochy wobec pasierba, podkreśla się, iż obowiązek powinowatych nie może wyprzedzać obowiązku alimentacyjnego rodziców, gdyż nie dałoby się to pogodzić z zasadami współżycia społecznego, ocenie autorki organy administracji publicznej, prowadząc postępowanie w sprawie ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, powinny dokonywać oceny, czy taki obowiązek alimentacyjny ojczyma lub macochy wobec pasierba się zaktualizował. Mimo że dokonywanie przez organy administracji publicznej we wstępnej fazie postępowania o przyznanie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego ustaleń w zakresie tego, czy hipotetyczne żądanie świadczenia alimentacyjnego od macochy lub ojczyma jest uzasadnione zasadami współżycia społecznego, może budzić wątpliwości[45], wydaje się to niezbędne. Ustawodawca odsyła w art. 17 ust. 1 pkt 2 u.ś.r. do przepisów k.r.o. w zakresie dotyczącym kręgu osób obciążonych obowiązkiem alimentacyjnym, wyznaczając w ten sposób zakres podmiotowy ustawy i przesądzając, że osoby, na których ciąży

[45] Wyrok WSA w Krakowie z 14 grudnia 2022 r., sygn. akt III SA/Kr 818/22, Lex nr 3483863.

obowiązek alimentacyjny, są uprawnione do ubiegania się o świadczenie pielęgnacyjne. Organy orzekające w sprawie nie będą jednak w stanie tego ustalić, nie stosując art. 144 § 1 k.r.o. w jego całokształcie. Kluczowe w tym wypadku będzie zatem pojęcie zasad współżycia społecznego, o którym mowa w art. 144 § 1 k.r.o., warunkujące powstanie obowiązku alimentacyjnego ojczyma lub macochy wobec pasierba[46]. Dopiero bowiem po stwierdzeniu, że żądanie świadczeń alimentacyjnych przez pasierba od ojczyma lub macochy odpowiada zasadom współżycia społecznego, dojdzie do powstania obowiązku świadczeń alimentacyjnych między powinowatymi, a nie stosunku alimentacyjnego (tzw. potencjalnego obowiązku alimentacyjnego), który wiąże strony z chwilą powstania stosunku powinowactwa[47]. Istotne będą zatem wszelkie okoliczności prawne i faktyczne konkretnej sprawy administracyjnej, w tym m.in.: rzeczywisty układ relacji między stronami; czas trwania tych relacji; to, czy pasierb mieszka i jest wychowywany (lub był wychowywany) w rodzinie założonej przez zawarcie przez jego rodzica małżeństwa z macochą lub ojczymem, czy też z powodu tego małżeństwa, którego nie akceptuje, jest wychowywany przez drugiego z rodziców lub dziadków; czas trwania małżeństwa, z którego wynika powinowactwo; relacje między pasierbem a jego rodzicami itp.[48] Jednocześnie jeżeli dziecko ma oboje rodziców naturalnych, regułą powinno być przyjęcie, że zasady współżycia społecznego przemawiają przeciwko jego alimentacji przez ojczyma lub macochę albo pozwalają na konstruowanie takiego obowiązek dopiero w dalszej kolejności[49].

W tym miejscu należy zasygnalizować, że organy administracji publicznej nie są wyposażone w kompetencje do dokonywania pogłębionej, właściwej prawu cywilnemu oceny relacji rodzinnych, z uwzględnieniem klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego. Zakres takiej oceny ogranicza bowiem zasada legalizmu, która determinuje sposób działania organów administracji publicznej. Niewątpliwie jednak kluczowe w tym wypadku będą ustalenia rodzinnego wywiadu środowiskowego. Podstawę do jego przeprowadzenia stanowi art. 23 ust. 4aa u.ś.r., który stanowi, że jeżeli w stosunku do osoby ubiegającej się lub pobierającej świadczenie pielęgnacyjne wystąpią wątpliwości dotyczące sprawowania opieki, o której mowa w art. 17 ust. 1, organ właściwy oraz wojewoda mogą zwrócić się do kierownika ośrodka pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej

---

[46] Na konieczność dokonywania analogicznych ustaleń w zakresie aktualizacji obowiązku alimentacyjnego na gruncie postępowania administracyjnego wskazywał również WSA w Poznaniu w przywołanym wyroku z 6 maja 2024 r., sygn. akt II SA/Po 105/24, Lex nr 3722068.

[47] J.M. Łukasiewicz, *Podstawy obowiązku alimentacyjnego na gruncie art. 144 § 1 kro*, [w:] M. Nazar (red.), *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin profesora Jerzego Ignatowicza*, Lublin 2015, s. 221.

[48] K. Osajda, [w:] K. Osajda (red.), op. cit., komentarz do art. 144.

[49] B. Dobrzański, *Wzajemny obowiązek alimentacyjny między pasierbami i ojczymem lub macochą*, „Studia Cywilistyczne" 1971, nr 17, s. 28.

w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych[50] – do dyrektora centrum usług społecznych, o przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego, o którym mowa w ustawie o pomocy społecznej[51], w celu weryfikacji tych wątpliwości. Jak się podkreśla w orzecznictwie sądów administracyjnych, wywiad środowiskowy stanowi specyficzny, szczególny środek dowodowy, przy pomocy którego ustala się sytuację faktyczną osoby (rodziny) ubiegającej się o przyznanie świadczenia[52], zatem będzie on miał kluczowe znaczenie dla oceny rzeczywistego charakteru relacji między pasierbem wymagającym opieki a ojczymem lub macochą, w tym dla zbadania, czy za obciążeniem ojczyma lub macochy obowiązkiem alimentacyjnym przemawiają zasady współżycia społecznego.

Należy przy tym podkreślić, że przedmiotem oceny organów nie będzie istnienie po stronie wnioskodawcy ubiegającego się o świadczenie pielęgnacyjne obowiązku alimentacyjnego dla potrzeb stosowania przepisów k.r.o., lecz jedynie okoliczność dopuszczalności uznania takiej osoby za osobę obciążoną obowiązkiem alimentacyjnym wobec pasierba w rozumieniu art. 17 ust. 1 pkt 2 u.ś.r. Ustalenia te będą wywoływały skutki prawne wyłącznie na gruncie konkretnej sprawy administracyjnej.

Jednocześnie, kierując się wytycznymi zawartymi w uchwale Naczelnego Sądu Administracyjnego z 14 listopada 2022 r., sygn. akt I OPS 2/22[53], trzeba przyjąć, że organy nie są uprawnione do badania kolejności powstawania obowiązku alimentacyjnego i stosowania reguł, o których mowa w art. 132 k.r.o., stanowiących, że obowiązek alimentacyjny zobowiązanego w dalszej kolejności powstaje dopiero wtedy, gdy nie ma osoby zobowiązanej w bliższej kolejności albo gdy osoba ta nie jest w stanie uczynić zadość swemu obowiązkowi lub gdy uzyskanie od niej na czas potrzebnych uprawnionemu środków utrzymania jest niemożliwe lub połączone z nadmiernymi trudnościami. Odesłanie zawarte w art. 17 ust. 1 pkt 4 u.ś.r. do przepisów k.r.o. ma bowiem ograniczony charakter w tym znaczeniu, że nie daje podstaw w procesie wykładni do odwoływania się do przepisów k.r.o. w zakresie szerszym niż to wynika z odesłania – tym bardziej że ustawodawca uchylił art. 17 ust. 1a u.ś.r., który przed dniem 1 stycznia 2024 r. autonomicznie na gruncie prawa administracyjnego regulował kolejność dostępu do świadczenia pielęgnacyjnego.

Dopuszczenie przyznania świadczenia pielęgnacyjnego ojczymowi lub macosze i uznanie ich z góry za osoby, na których zgodnie z k.r.o. ciąży obowiązek

---

[50] Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 165).

[51] Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 639).

[52] Wyrok WSA we Wrocławiu z 13 listopada 2024 r., sygn. akt IV SA/Wr 112/24, Lex nr 3786665.

[53] ONSAiWSA 2023, Nr 1, poz. 2.

alimentacyjny, bez zbadania, czy za obciążeniem ich obowiązkiem alimentacyjnym przemawiają zasady współżycia społecznego, stanowiłoby nadużycie. Jak wcześniej wspomniano, mimo że obowiązek alimentacyjny, o którym mowa w art. 144 § 1 k.r.o. jest obowiązkiem ustawowym, to jednak różni się on od obowiązku uregulowanego w art. 128 k.r.o. Jest on obwarowany wystąpieniem dodatkowej przesłanki w postaci zasad współżycia społecznego, które muszą przemawiać za obciążeniem ojczyma lub macochy obowiązkiem alimentacyjnym wobec pasierba i w taki sposób powinny ten obowiązek traktować również organy. Nadto, jak się zwraca uwagę w doktrynie, przez lata za normę społeczną uznawano jednakowe traktowanie przez ojczymów i macochy wszystkich wychowywanych dzieci, bez podziału na te wspólne i z innego związku, lecz obecnie rodziny są coraz częściej nietrwałe, co oznacza, że więzi między macochami i ojczymami a pasierbami nie mają szans przerodzić się w zbliżone do tych, jakie łączą rodziców z dziećmi[54]. Badanie spełnienia przesłanki „zasad współżycia społecznego" daje zatem także szansę na zapobiegnięcie nadużyciom prawa do świadczenia pielęgnacyjnego, gdy o tego typu świadczenie będą się ubiegały osoby sprawujące fikcyjną opiekę nad niepełnosprawnym dzieckiem, o luźnych z nim relacjach, wyłącznie w celu osiągnięcia korzyści finansowej.

Jedynie na marginesie trzeba zauważyć, że art. 144 k.r.o. nie może być stosowany w drodze analogii do relacji faktycznej między dzieckiem a partnerem (partnerką) jego rodzica, który pozostaje w związku nieformalnym (konkubinacie). Konkubent matki dziecka, który nie jest jednocześnie ojcem tego dziecka, nie ma wobec niego obowiązków wynikających z k.r.o., a zatem nie ma obowiązku alimentacyjnego[55]. W konsekwencji brak jest podstaw prawnych do ustalenia prawa do świadczenia pielęgnacyjnego konkubentowi lub konkubinie, nawet jeżeli sprawują oni nad dzieckiem partnera opiekę w rozumieniu art. 17 u.ś.r.

Podsumowanie

Dokonując istotnej nowelizacji u.ś.r., ustawodawca w dalszym ciągu nie doprecyzował kluczowych przepisów tej ustawy, wyznaczających katalog podmiotów, które skutecznie mogą się ubiegać o świadczenie pielęgnacyjne. Analogicznie jak na gruncie poprzedniego stanu prawnego, wątpliwości może budzić dopuszczalność przyznania tego typu świadczenia ojczymowi

---

54 M. Romańska, *Zaspokajanie potrzeb osób z niepełnosprawnością przez najbliższych w wykonaniu obowiązku alimentacyjnego*, [w:] J. Jagielski, K. Małysa-Sulińska (red.), *Model świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością*, 2024, Legalis.

55 Uchwała SN z 2 maja 1963 r., sygn. akt III CO 14/63, OSNC 1963, Nr 12, poz. 257; wyrok NSA z 9 stycznia 2008 r., sygn. akt I OSK 430/07, Lex nr 469688.

lub macosze, którzy będą sprawowali nad pasierbem opiekę, o której mowa w art. 17 ust. 1 u.ś.r., chociażby w sytuacji gdy żyją rodzice dziecka wymagającego opieki. Pogląd przedstawiony przez autorkę jest jednym z możliwych sposobów postępowania przez organy administracji publicznej orzekające w tego typu sprawach. Nie ulega wątpliwości, że z czasem kwestia ta będzie przedmiotem analizy sądów administracyjnych, które – wydając orzeczenia w tego rodzaju sprawach i formułując określone wytyczne – ukształtują praktykę działania organów na przyszłość. Niemniej jednak takie zjawisko należy ocenić negatywnie. Niejasne i nieprecyzyjne formułowanie przepisów rodzi niepewność jego adresatów co do treści i obowiązków, natomiast organom mającym je stosować pozostawia nadmierną swobodę przy ustalaniu ich zakresu podmiotowego i przedmiotowego, wywołując trudności w stosowaniu prawa.

Jako zasadny jawi się zatem postulat *de lege ferenda*, aby uzupełnić art. 17 ust. 1 u.ś.r. o wyraźne wskazanie, czy do kręgu podmiotów uprawnionych do świadczenia pielęgnacyjnego należą również ojczym i macocha faktycznie sprawujący opiekę nad dzieckiem. Jednocześnie ustawodawca powinien określić relację ich uprawnienia do uprawnienia rodziców dziecka, przesądzając, czy ma ono charakter równorzędny, czy też aktualizuje się dopiero w razie niemożności wykonywania opieki przez rodziców.

Wykaz literatury

Dobrzański B., *Kolejność obowiązku alimentacyjnego między pasierbami a ojczymem i macochą,* „Palestra" 1970, nr 3.

Dobrzański B., *Wzajemny obowiązek alimentacyjny między pasierbami i ojczymem lub macochą,* „Studia Cywilistyczne" 1971, nr 17.

Fras M., Habdas M. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2023, Lex.

Godlewska-Bujok B.K., *Ustawa o świadczeniach rodzinnych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.

Grzybowski S., *Prawo rodzinne – zarys wykładu*, PWN, Warszawa 1980.

Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2017, Lex.

Jędrejek G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, 2019, Lex.

Łukasiewicz J.M., *Alimentacja ojczyma (lub macochy) na rzecz pasierba*, „Prawo w Działaniu" 2021, nr 46.

Łukasiewicz J.M., *Podstawy obowiązku alimentacyjnego na gruncie art. 144 § 1 kro*, [w:] M. Nazar (red.), *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin profesora Jerzego Ignatowicza*, Wyd. UMCS, Lublin 2015.

Osajda K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2017, Legalis.

Piasecki K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2011.

Piątowski J.S. (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.

Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2025, Legalis.
Romańska M., *Zaspokajanie potrzeb osób z niepełnosprawnością przez najbliższych w wykonaniu obowiązku alimentacyjnego*, [w:] J. Jagielski, K. Małysa-Sulińska (red.), *Model świadczeń dla opiekunów osób z niepełnosprawnością*, 2024, Legalis.
Strzebińczyk J., *Udział powinowatych dziecka w jego utrzymaniu i wychowaniu według k.r.o.*, Wyd. UWr, Wrocław 1985.
Szlęzak A., *Kolejność obowiązku alimentacyjnego art. 144 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1982, nr 4.
Wierciński J. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, 2014, Lex.

Summary

The right to a care benefit for providing care for a stepchild

Keywords: administrative law, care benefit, alimony duty, stepfather, stepmother, stepchild.

The subject of the considerations contained in the article is the admissibility of granting a care benefit to a stepfather or stepmother under the amended provisions of the Family Benefits Act, effective as of January 1, 2024, in connection with the care provided for a stepchild. The study presents the history of the regulations governing the granting of the care benefit, along with the case law developed under the previous legal framework. It also discusses the nature of the obligation imposed on the stepfather or stepmother, as referred to in Article 144 § 1 of the Family and Guardianship Code, concluding that it is an alimony obligation. Consequently, according to the author, under the current legal framework, a stepfather or stepmother who provides care for a disabled child can successfully apply for a care benefit as other persons who, according to the provisions of the Family and Guardianship Code, are subject to the alimony obligation. However, a condition will be that, in the given factual circumstances, the principles of social coexistence support granting alimony benefits to the stepchild from the stepfather or stepmother.